

EURO VE DÜNYA EKONOMİSİ: BÖLGESEL ETKİLER

Vural Fuat Savaş*

Özet**

Bu makalede euro'nun dünyanın değişik bölgeleri üzerindeki muhtemel etkilerine yönelik tahminler yapılmaktadır. Nihai olarak Avrupa'nın gelişmiş ülkeleri ile eski Doğu Avrupa ülkelerinin euro sistemine katılması beklenmektedir. Söz konusu ülkelerin en önemli ticaret ortakları AB olup aralarındaki mali entegrasyon da gelişmiş düzeydedir. ABD, Kanada, Japonya ve Avustralya gibi Avrupa dışı gelişmiş ülkeler bu süreçten kısa vadede etkilenmeyecek gibi görünse de uzun vadede euro, ABD Doları ve Japon Yen'i arasındaki rekabet uluslararası para sisteminde bir istikrarsızlık unsuru olabilir. Bu rekabetin sonuçları ile ilgili önceden kesin tahminler yapmak mümkün görünmemektedir.

Kalkınmakta olan ülkelerin euro karşısındaki durumunu belirleyen üç stratejik faktör mevcuttur. Bunlar sırasıyla euro'nun ülkelerin dış ticareti, döviz rezervleri ve toplam borçları içindeki nisbi ağırlığıdır. Akdeniz ülkeleri ve AB ile kolonyal bağları olan ülkelerin kısa vadede euro'nun etki sinde kalacağı söylenebilir. Dış ticaretin finansmanı için euro miktarı artarken yukarıda bahsi geçen üç faktör açısından da euro'nun nisbi önemi artabilir. Bununla birlikte tüm bu tahminler euro'ya olan güvenin süreceği ve euro'nun uluslararası bir araç ve rezerv para olarak varlığını sürdüreceği varsayımlarına bağlıdır.

1. Giriş

Euro'nun dünya genelinde ve para piyasaları ile sermaye piyasaları üzerinde yapması muhtemel etkilerin gerçekleşmesi, bir taraftan euro bölgesinin diğer taraftan da dünyada mevcut diğer devletlerin tutumuna göre şekillenecektir. Diğer devletlerin tutumu ise, büyük ölçüde euro'nun göstereceği istikrara göre belirlenecektir. Bir "kısır döngü"yü andıran bu durumu aydınlığa kavuşturmak için, dünya devletlerinin, hiç değilse belli başlılarının, euro'ya nasıl bakacağını incelemek gerekir. Bu makalede yapacağımız açıklamalar yukarıdaki açıklamalarımız gibi, güvenilir verilere dayanmakla birlikte bir "tahmin"den

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

** For the summary in English see the end page of the article.

öteye geçmeyecektir. Ancak gelecek günlerin karşımıza çıkaracağı “gerçekler” için hazırlıklı olmak, bu gibi “tahmin”leri yapmayı gerektirmektedir.

İncelememizi iki kısma ayırarak sürdüreceğiz. Önce gelişmiş ülkelerin euro karşısındaki davranışlarını inceleyeceğiz. Bu ülkelerden bazıları Avrupa Birliği üyesi olduğu halde euro'ya katılmamış olan ülkelerdir (İngiltere, İsveç, Danimarka ve Yunanistan). Daha sonra da gelişmekte olan ülkelerin davranışlarını ele alacağız. Burada Akdeniz ülkeleri, Orta ve Kuzey Avrupa ülkeleri ile Latin Amerika ve Karayip ülkeleri üzerinde duracağız.

Gelişmiş ülkelerden Amerika, İngiltere ve Japonya'yı bu tasnifin dışında ele alıp ayrıca inceleyeceğiz. Bunun bazı önemli nedenleri vardır. Euro, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi dolar ve yen yanında, hem “araç para” ve hem de “rezerv para” olarak yer almak istegindedir. Dolayısıyla ABD'nin ve Japonya'nın euro'ya nasıl baktığını ve ona karşı nasıl bir tavır takınacağını tahmin etmeye çalışmak özel bir önem taşır. İngiltere'nin ayrıca incelenmesinin sebebi ise, bu ülkenin Avrupa Birliği içinde yer almasına rağmen tek para sistemine katılmamış olmasıdır. Hem İngiltere'de ve hem de bütün dünyada İngiltere'nin bu tutumu geniş yankılar uyandırmış ve bitip tükenmez tartışmalara neden olmuştur ve halen olmaya da devam etmektedir. Bir parasal birliğe katılmak veya katılmamak konusunda karar alma durumunda olan her devletin İngiltere'nin izlediği tutumdan alacağı önemli dersler vardır. Bunu, İngiltere'nin kararını desteklemek veya eleştirmek için söylemiyoruz. Kastettiğimiz İngiltere'nin bu kararı alırken yaptığı tartışmaların ve izlediği yöntemin, örnek alınacak nitelikte olduğudur.

2. Euro ve Gelişmiş ülkeler

Euro ile gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkinin incelenmesine, Avrupa Birliği içinde olup da, parasal birliğe katılmamış olan ve Maastricht Antlaşması'nda “indirimli üyeler” olarak nitelendirilen üyeleri ele alarak başlayabiliriz.¹

Yunanistan çok istekli olduğu halde, parasal birliğe kabul edilmemiştir. Bunun sebebi Maastricht Antlaşması'nda öngörülen yakınlaşma kriterlerinin hiç birini yerine getirememiş olmasıdır. Yunanistan bu koşulları yerine getirmeye çalışmakta ve euro'ya 2001 yılında katılmayı planlamaktadır. Bu amacına ulaşabilmek için de sıkı para ve maliye politikaları uygulaması ve drahmi ile euro arasındaki döviz kurunu istikrarlı biçimde koruması gerekmektedir.

Danimarka ve İsveç

Danimarka 1997 yılında (tıpkı İngiltere gibi) Maastricht Antlaşması'nın öngördüğü bütün koşulları yerine getirdiği halde parasal birliğe katılmamıştır.

Danimarka'nın parasal birliğe üye olmak için yapılacak bir referandumdan gerekli çoğunluk desteğini sağlaması gerekmekte idi ve yapılan referandumda bu destek sağlanamamıştır.

İsveç ise, Yunanistan gibi parasal birliğe katılmaya hazır bulunmamıştır. Ancak İsveç'in Yunanistan'dan önemli bir farkı vardır. Yunanistan yakınlaşma kriterlerinden hiç birini yerine getirememişken İsveç sadece bir tanesini yerine getirememiştir. Bu yerine getiremediği koşul da İsveç parasının (crown veya krona) Döviz kuru Mekanizması' (ERM) na hiç katılmamış ve ERM'ye dahil paralar karşısında serbest dalgalanmaya bırakılmış olmasıdır.

Danimarka'nın sorunu yeterli halk desteğini sağlamaya çalışmak, İsveç'in sorunu ise parasını Döviz Kuru Mekanizması içine sokmaya karar vermektir. Her iki kararın da euro'nun göstereceği istikrarla sıkı bir ilişkisi vardır. Euro istikrarını koruyabilirse Danimarka ve İsveç'in euro içinde yer alacağı düşünülebilir.

Norveç ve İsviçre

Avrupa'nın diğer iki önemli ülkesi olan Norveç ve İsviçre, ne Avrupa Birliği ne de Ekonomik ve Parasal Birlik üyesidir. Buna rağmen coğrafi yakınlık, sıkı ticari ve finansal ilişkiler, bu ülkeleri euro ile yakından ilgilenmeye zorlayacaktır. Onların da euro'yu ne ölçüde araç ve rezerv para kabul edeceği, euro'nun göstereceği istikrarlar bağlıdır.

Avrupa Dışı Gelişmiş ülkeler

Avrupa dışındaki gelişmiş ülkelerde, örneğin Kanada, ABD, Japonya ve Avustralya gibi ülkelerde euro'nun ortaya çıkışının, kısa dönemde her hangi bir önemli etki yapması (ABD'nin dolar nedeniyle sahip olduğu özel durum hariç) ümit edilmemektedir. Çünkü bu ülkelerin euro bölgesi ile yaptıkları ticaret, toplam ticaretleri ve toplam üretimleri içinde nisbeten önemsiz bir yer tutmaktadır.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 1) euro bölgesi ile bazı seçilmiş ülke ve bölgelerin ticaret ilişkileri ve bu ilişkilerin toplam üretimleri içindeki yerleri gösterilmiştir. Tablodan bazı önemli sonuçları elde etmek mümkündür. Herşeyden önce euro bölgesi toplam dış ticaretinin yarısından biraz fazlasını kendi üyeleri arasında gerçekleştirmektedir. Avrupa Birliği'ne üye olduğu halde parasal birliğin dışında kalan Danimarka, Yunanistan, İsveç ve İngiltere'nin dış ticaretinde euro bölgesinin önemli bir yer tutması, bu ülkeleri euro ile ilişkilerini sıkılaştırmaya zorlayacaktır. Japonya ve ABD yönünden durum tersinedir. Euro bölgesi ile yapılan ticaret, bu ülkeler için fazla önem taşımamaktadır. Aynı şey Japonya

Tablo 1: Euro Bölgesi ve Bazı Seçilmiş Ülkeler: Ticari Bağlar (1996)
(Bölgeler Arası İthalat ve İhracat; Toplam Üretim ve Ticaretin Yüzdesi)

	Ticaret ¹			Üretim ²			Toplam
	Euro Bölgesi	Diğer Gelişmişler	Gelişen ve Geçişte olan	Euro Bölgesi	Diğer Gelişmişler	Gelişen ve Geçişte olan	
Euro Bölgesi	51.0	30.8	18.2	11.7	7.1	4.2	22.9
Danimarka	47.1	40.2	12.7	11.1	9.5	3.0	23.6
Yunanistan	57.5	21.4	21.1	8.4	3.1	3.1	14.6
İsveç	44.5	43.1	12.3	13.0	12.6	3.6	29.1
İngiltere	49.4	34.9	15.7	11.0	7.8	3.5	22.3
Japonya	11.3	54.7	34.1	0.9	4.5	2.8	8.2
ABD	13.8	53.6	32.6	1.3	5.0	3.1	9.4
Asya	12.5	67.7	19.8	2.5	13.3	3.9	19.7
Afrika	39.8	34.4	25.8	7.7	6.7	5.0	19.5
Afrika İçinde Frank Bölgesinin Payı	48.1	23.7	28.2	12.3	6.1	7.2	25.5
Orta Doğu ve Avrupa	26.9	42.8	30.2	6.9	11.0	7.8	25.6
İçinde Orta ve Doğu Avrupa Payı	51.0	16.1	32.8	16.8	5.3	10.8	32.9
Batı Yarım Küresi	13.3	61.4	25.3	2.0	9.1	3.7	14.8

¹ Taraflar arasındaki ithalat artı ihracatın, toplam ithalat artı ihracata oranı.

² Taraflar arasındaki ortalama ithalat artı ihracatın, ülke yurtiçi brüt milli gelirine (GDP) oranı.

Kaynak: IMF. *World Economic Outlook*, (Washington, October, 1998) [Green, J. / P. L. Swagel (1998). "The Euro Area and the World Economy". IMF. *Finance and Development*, Vol. 35, No.4, s. 5 (<http://www.imf.org/external/>)].

dışında kalan diğer Asya ülkeleri için de geçerlidir. Afrika ülkeleri, ki hemen hepsi Kuzey Afrika ülkeleri olup, Avrupa Birliği ile hem tarihsel bağları ve hem de Avrupa Birliği'nden sağladıkları ticari kolaylıklar nedeniyle sıkı ekonomik bağlara sahiptir. Bu durum euro bölgesi ile yaptıkları ticaret hacminin büyüklüğünden de anlaşılmaktadır. Bu bölgeye aşağıda ayrıca değineceğiz.

Bağımsızlıklarını yeni kazanmış Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri de büyük ölçüde euro bölgesi ile ticaret yapmaktadır. Bu ülkelerin hemen hepsi paralarını Alman markına bağlamış oldukları için, euro'yu daha kolay benimseyecekleri tahmin edilebilir. Bu ülkelerin bir kısmı, ayrıca Avrupa Birliği'ne üye olmak yolundadır. Bu amaçla daha şimdiden, düşük enflasyon, düşük faiz oranı, az bütçe açığı ve az devlet borcu kriterlerine uyum çabası içindedir. Bütün bu nedenler euro bölgesinin Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru kolayca ve hızla yayılacağını düşündürmektedir.

Avrupa dışındaki gelişmiş ülkeleri incelerken Rusya ile Çin Halk Cumhuriyeti, genellikle, dikkate alınmamaktadır. Rusya'nın dış borçlarını ödeyemez bir hale düşmüş olması ve IMF'in açtığı kredilerle ayakta duruyor olması, bu gün için, dikkate alınmayan bir devlet olmasına neden olabilir. Ancak, unutulmamalıdır ki Rusya, ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük nükleer silah gücüne sahiptir. İçine düştüğü ekonomik ve politik istikrarsızlıktan kurtulduğu zaman yeniden dünya politikasında ağırlığını hissettireceği beklenmelidir. Kosova krizinde Nato'ya karşı takındığı tavır, Rusya'nın geleneksel "Batı karşıtı" politikasından vazgeçmeyeceğini düşündürmektedir. Euro bölgesi ile Rusya arasındaki ilişkilerin gelecekte alacağı yön, hem Avrupa hem de dünya açısından büyük önem taşımaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti, bir milyarı aşan nüfusu ve sahip olduğu nükleer güç nedeniyle, yirmi birinci yüzyılın "lider ülke"lerinden biri olacaktır. 1991 yılında Hong Kong'un bir "Özel Bağımsız Ülke" olarak Çin'e devrinden sonra, Krugman'ın dediği gibi "Çin sosyalizminin Hong Kong'u istila etmesi beklenirken, Hong Kong ideolojik yönden Çin'i istila etmiş ve zengin olmanın şerefli bir iş olduğunu Deng Xiaping'e kabul ettirmiştir."² Gerçekten de Çin piyasa ekonomisine geçiş yolunda bir hayli mesafe almıştır. ABD, 1994, yılında Çin'e "en çok kayırılan ülke" (most favored nation) statüsü tanımış ve Çin ile ekonomik ilişkileri geliştirmeye büyük önem vermiştir. Çin'in yakında Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization) ne üye olması da beklenmektedir. Böylesine büyük ve güçlü bir ekonominin euro'ya karşı takınacağı olumlu veya olumsuz bir tavır, euro bölgesini önemli ölçüde etkileyebilir.

Kısaca değindiğimiz bu nedenler, euro ile ilgili yayınlarda Rusya ve Çin'i göz ardı etmenin ciddi bir eksiklik olduğunu düşündürmektedir.

3. Euro ve Akdeniz Ülkeleri

Euro'nun ortaya çıkışının gelişmekte olan ülkeler yönünden de bazı etkiler yaratabileceğini öne sürebiliriz. Bu etkilerin bir kısmı doğrudan bir kısmı da dolaylı olarak ortaya çıkacaktır. Doğrudan ortaya çıkacak etkiler bu ülkelerle euro bölgesi arasında mevcut ticari ve finansal ilişkilerde kendini hissettirecektir. Eğer euro bölgesinin büyüme hızı artacak olursa, gelişmekte olan ülkelere yaptığı ihracatı arttırması beklenebilir. Ayrıca Avrupa Tek Pazarı'nın tek para ile desteklenmesi işlem maliyetlerini azaltacağı, kur riskini ortadan kaldıracacağı ve piyasaları şeffaf hale getireceği için gelişmekte olan ülkeler euro pazarını tercih edebilirler. Yukarıda buna euro'nun "ticaret yaratıcı" etkisi adını vermiştik. Ancak daha önce de belirtilmiş olduğu üzere ekonomik büyümenin "ticareti saptırıcı" etkisi de olacaktır. Yani euro bölgesinde bulunan üye devletler, az önce belirttiğimiz piyasa özellikleri nedeniyle, üçüncü ülkelere yönelmektense kendi aralarında ticareti arttırmayı tercih edebilirler. Euro bölgesini oluşturan üyeler arasında, ABD'yi oluşturan eyaletlerde olduğu gibi bir iş bölümü gerçekleşmemiş olduğu için, euro'nun, en azından ilk yıllarında, euro bölgesi içi ticaretin gelişmesi ve üçüncü ülkelere, bu arada gelişmekte olan ülkelere de, ticaretinin azalması veya olduğu seviyede duraklaması beklenebilir.

Doğrudan ortaya çıkması beklenen diğer etkiler finansal ilişkilerde ortaya çıkabilir. Bunların başında bu ülkelere euro bölgesi arasındaki ticarete euro'nun ne ölçüde araç para olarak kullanılacağı konusu vardır. İkincisi, gelişmekte olan ülkelerin dış borçlarında euro'nun ağırlığının ne yönde değişeceği konusudur. Ve nihayet bu ülkelere euro'nun rezerv para olarak kullanımının artıp artmayacağı konusu vardır.

Aşağıda bu konuları esas itibarıyla, euro bölgesinin sıkı ilişkiler içinde bulunduğu ve ülkemizin de yer aldığı Akdeniz ülkeleri yönünden inceleyeceğiz. Ancak bu incelemeyi yapmadan önce euro bölgesi ile Akdeniz ülkeleri arasında mevcut ilişkileri kısaca incelemek yararlı olacaktır.

Euro Bölgesi ve Akdeniz ülkeleri

Akdenizin karşılıklı iki kıyısında yerleşmiş bulunan euro bölgesi ile Akdeniz bölgesi arasında hem tarihin ve hem de coğrafyanın şekillendirdiği derin ilişkiler vardır. Bu ilişkiler çok yönlü olup ticaret, enerji temini, yatırım ve finansal ilişkilerden göç, savunma, çevre ve kültür gibi alanlara da yayılmıştır. Ayrıca, Akdeniz ülkeleri, Avrupa Birliği'nin ilk resmi ilişki kurduğu ülkeleri oluşturur. Özellikle İspanya ve Portekiz'in Avrupa Birliği'ne katılmalarından sonra bu ülkelere olan bağlar daha da güçlenmiştir. Avrupa Birliği ile Akdeniz ülkeleri arasında "ortaklık anlaşması" veya "ekonomik işbirliği anlaşması" şeklinde resmi bağlar vardır. Türkiye, Kıbrıs ve Malta ile "ortaklık anlaşması", Cezayir,

Fas, Tunus (Mağrep ülkeleri), Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye (Maşrik ülkeleri), ile “işbirliği anlaşması” imzalanmıştır. Bunlar içinde sadece Türkiye Avrupa Birliği ile gümrük birliğini gerçekleştirmiştir. (1995).* Ayrıca Türkiye tam üyelik için de 1987 de resmi başvurusunu yapmıştır. Onu 1990 yılında Güney Kıbrıs ve Malta takip etmiştir.

Bir taraftan bu resmi bağlar, diğer taraftan tarihi ve coğrafi bağlar euro bölgesini, Akdeniz ülkeleri için en önde gelen ticari ve finansal ortak haline getirmiştir. Aşağıdaki tablodan (Tablo 2) görüleceği üzere, Akdeniz ülkelerinin çoğunun euro bölgesi ile olan ticaretleri, toplam ticaretlerinin % 50'sini aşmaktadır. Ayrıca euro bölgesinden sağlanan “turizm gelirleri”, “işçi dövizleri” ve “yabancı yatırımları”n da bu bölgeye önemli katkıları vardır. Ayrıca Avrupa Birliği MEDA Programı adı altında bu ülkelere 1995-1999 döneminde 4.7 milyar ecu (şimdi euro) tutarında mali yardım yapmayı kararlaştırmıştır.

Euro'nun Bölge Ticaretine Etkisi

Daha önce de belirtildiği gibi, euro'nun istikrarı ile euro'ya duyulan güven bir paralellik içindedir. Euro istikrarlı olursa, Akdeniz ülkelerinin hem euro bölgesi ile olan ticaretlerinin gelişmesi ve hem de finansal bağlarının artması beklenebilir.

Bazı Akdeniz ülkeleri, fiyatları dünya pazarlarında dolarla ilan edilen hammaddelerin önemli ihracatçısı durumundadır. Cezayir, Mısır ve Suriye petrol ve doğal gaz ihracatında ön sırada gelmekte olup bu ürünlerin ihracatı, toplam ihracatlarının, sırasıyla, % 95, % 48 ve % 60'ını oluşturmaktadır. Fas ve Ürdün'de fosfat, potasyum ve bunların türevlerini ihraç eden başlıca ülkeler arasındadır. Genellikle Akdeniz ülkelerinin ihraç ürünleri birkaç mal ile sınırlı olduğu için, uluslararası fiyat değişmelerinden şiddetle etkilenmektedir. Bu nedenle ihraç ürünlerinin fiyatlarını dolar yanında, euro ile de belirleyip ilan etmeyi düşünebilirler. Ancak dünya piyasalarına açılmayı istedikleri ölçüde, bu alternatifini kullanamayacakları da açıktır.

Euro'nun hemen ortaya çıkması beklenen bir etkisi Akdeniz ülkelerinin ihracat faturalarını euro ile kesmeye başlamaları olabilir. Euro birliğe üye on bir ülkenin parasının yerini aldığı için euro bölgesi ile yapılan ticarete; mark ve frank gibi paralar ortadan kalkacağı gibi doların kullanılması da azalacaktır.

Avrupa Komisyonu uzmanları tarafından yapılan bir inceleme ilginç bir gerçeği ortaya çıkarmıştır. Akdeniz ülkelerinin dış ticaretinde malın geldiği,

* Türkiye, bu bölgenin en büyük ekonomisine sahip olup, tüm bölge üretiminin yaklaşık % 40'ını sağlamaktadır.

Tablo 2: AB ile Akdeniz Ülkeleri Arasındaki Ticari ve Finansal İlişkiler (1996)

	AB'den İthalat (%)	AB'e İhracat (%)*	AB'den Turizm Geliri (mil.%)	AB'den İşçi Dövizleri (mil. \$)	AB'den Yabancı Ser. (mil. \$)
Cezayir	66.8	62.2	....	350	5
Fas	54.1	61.4	44.1	1,904	417
İsrail	51.7	32.3	41.4	....	501
Kıbrıs	48.6	29.2	5.7	....	80
Lübnan	43.6	17.7	26.8	350	35
Malta	68.5	57.1	87.2	7	60
Mısır	40.5	52.5	37.2	5,060	1,000
Suriye	30.1	58.1	4.2	400	77
Tunus	72.3	80.0	50.2	680	250
TÜRKİYE	52.6	49.6	43.8	3,327	1,037
Ürdün	39.6	8.3	19.6	1,244	43

* Ülkenin toplam ithalat ve ihracatı içindeki euro payı

Kaynak: IMF, Eurostat, World Bank ve UNCTAD verileri [**Chauffour, J. / L. Stemitsiotis** (1998), "The Impact of the Euro on Mediterranean Partner Countries", s. 4 (<http://www.ecu-activities.be/document/europaper>)].

yani ithal edildiği ülke euro bölgesi de olsa, ticari faturalar dolar cinsinden kesilmektedir. Bu durumu aşağıdaki tablodan (Tablo 3) izleyebiliriz. Örneğin Türkiye'nin yaptığı ithalatın % 52'si euro bölgesi çıkışlı olduğu halde kesilen faturaların ancak % 32 si euro bölgesi paraları (mark, frank gibi) ile belirlenmiştir. Buna karşın ABD den yapılan ithalatın payı % 7.5 iken faturaların % 60'ı dolar ile kesilmiştir. Aynı şekilde, İsrail'in toplam ithalatının % 51'i euro bölgesi çıkışlı olduğu halde faturaların ancak % 25'i euro bölgesi paraları ile kesilmiştir. Buna karşılık ithalatında ABD'nin payı % 20 iken, faturaların % 70'i dolarla belirlenmiştir.

Bu durum Akdeniz ülkelerinin, Almanya ve Fransa gibi büyük üyeleri dışında kalan küçük üyelerinden yaptıkları ithalatta doları kullanmayı tercih ettiklerini göstermektedir.

Aynı durum ihracat yönünden, daha da artmış olarak, mevcuttur. Bunun nedeni; yukarıda belirtilmiş olduğu üzere, hammadde fiyatlarının dünya piyasalarında dolar cinsinden belirlenmekte oluşudur. Bu durum aşağıdaki tabloda (Tablo 4) gösterilmiştir. Örnek olarak yine ülkemizi ele alırsak görünen tablo şudur: Türkiye ihracatının % 50 ye yakın kısmı euro bölgesine yapılırken,

**Tablo 3: İthalatın Kaynağı ve Fatura Para Birimi, 1996
(Toplamın Yüzdesi)**

		Mısır		İsrail		Tunus		Türkiye	
Kaynak	Para	Kaynak	Para	Kaynak	Para	Kaynak	Para	Kaynak	Para
AB 15	Euro 15	40.5	17.1	51.6	25.3	72.2	56.8	52.2	32.0
ABD	\$	17.8	79.7	20.0	70.4	4.5	36.5	7.5	60.0
Japonya	¥	4.5	2.2	3.7	2.5	2.1	0.7	3.3	2.0
Diğer	Diğer	37.2	1.0	24.7	1.8	21.2	6.0	36.7	6.0

Kaynak: IMF, Tunus, Mısır, İsrail ve Türkiye Merkez Bankası Verileri [Chauffour, J. / L. Stemitsiotis (1998), "The Impact of the Euro on Mediterranean Partner Countries", s. 13 (<http://www.ecu-activities.be/document/europaper>)].

**Tablo 4: İhracatın Kaynağı ve Fatura Para Birimi, 1996
(Toplamın Yüzdesi)**

		Mısır		İsrail		Tunus		Türkiye	
Kaynak	Para	Kaynak	Para	Kaynak	Para	Kaynak	Para	Kaynak	Para
A.B. 15	Euro 15	52.5	6.9	32.4	16.7	80.1	50.6	49.5	40.0
ABD	\$	11.8	91.4	30.8	81.2	1.4	38.0	7.1	57.0
Japonya	¥	1.1	0.1	6.0	1.1	0.3	0.9	0.7	0.0
Diğer	Diğer	34.6	1.6	30.8	1.0	18.2	10.5	42.7	3.0

Kaynak: Chauffour, J. / L. Stemitsiotis (1998), "The Impact of the Euro on Mediterranean Partner Countries", s. 14 (<http://www.ecu-activities.be/document/europaper>)

toplam ihracatın ancak % 40'ı euro üyesi ülke paraları ile fatura edilmektedir. Buna karşın Türkiye ihracatının % 7'si ABD'ye yönelirken toplam ihracatın % 57'si dolarla ifade edilmektedir. Aynı durum örnek olarak seçilen Mısır, İsrail ve Tunus gibi ülkeler için de geçerlidir.

Bu arada, Japon yeninin, bölgenin hem ithalatında ve hem de ihracatında ki payının önemsiz düzeyde kaldığına işaret edelim.

Avrupa Birliği uzmanları, doların, ABD'nin bölgeye yönelik dış ticaret hacmine oranla oynadığı bu büyük rolün, euro'nun ortaya çıkışı ile birlikte azalacağını ümit etmektedir. Eğer böyle bir gelişme sağlanacak olursa, bu euro'nun hem araç ve hem de rezerv para olma yolunda önemli bir adım atmasını sağlayacaktır.

Euro ve Bölgenin Borç Yapısı

Ticaretin yönü ile kullanılan para birimi arasındaki farklılık ticaretin yönü ile bölge ülkelerinin dış borç yapısı arasında da gözlemlenmektedir. Akdeniz ülkelerinin dış ticareti büyük ölçüde euro bölgesinde yoğunlaşmış iken, dış borçların büyük bir kısmı dolarla belirlenmiştir. Aşağıdaki tabloya (Tablo 5) bakacak olursak bu durumu açıkça görebiliriz. Yine ülkemizi örnek alırsak dış borçlarımızın % 38'i dolar, % 19'u euro bölgesi paraları ve % 23.4'ü de yen ile belirlenmiştir.

**Tablo 5: Uzun Vadeli Dış Borçların Parasal Bileşimi, 1995
(Toplamın Yüzdesi)**

	AB Paraları	\$	¥	Diğer
Cezayir	24.2	39.1	13.0	23.7
Fas	27.7	28.4	3.9	40.0
Lübnan	9.4	69.2	9.4	21.4
Malta	9.2	30.9	9.2	43.8
Mısır	33.8	33.5	12.8	19.9
Suriye	3.9	82.4	3.9	10.2
Tunus	21.8	14.0	13.9	50.3
TÜRKİYE	19.1	38.4	23.4	19.1
Ürdün	24.3	28.3	24.4	23.0

Kaynak: World Bank, *Global Development Finance, 1997*, [Chauffour, J. / L. Stemitsiotis (1998), "The Impact of the Euro on Mediterranean Partner Countries", s. 15 (<http://www.ecu-activities.be/document/europaper>)].

Bölge ülkelerinin uzun vadeli dış borçlarının bu yapısı, daha önceden kesin biçimde belirlenmiş olduğundan, yakın bir gelecekte değişmesi beklenemez. İleride euro para ve sermaye piyasasının gelişmesi ve Birlik üyelerinin bölge ülkelerinin borçlanma isteklerini karşılayabilir hale gelmesi ile bu durum yavaş yavaş değişecektir.

Akdeniz bölgesinin, doların egemenliğini tümünden yıkmaya bile belli ölçüde sarstığı alan, bu bölgenin bazı üyelerinin döviz rezervlerinin bileşimidir. Aşağıdaki tablodan görüleceği üzere (Tablo 6) Fas ve Tunus'un döviz rezervlerinde önemli yeri dolar değil mark ve frank almıştır. Buna karşılık Mısır ve Lübnan'da rezervlerin çok büyük bir yüzdesi yine dolardan oluşmaktadır.

**Tablo 6: Bazı ülkelerin Rezerv Bileşimi, 1997
(Toplamın Yüzdesi)**

	Mısır	Lübnan	Fas	Tunus
AB Paraları	7.0	4.4	66.7	44.1
AB Paraları İçinde Markın Payı	2.9	1.5	35.9	24.4
F. Frangı	1.2	0.7	22.3	11.6
\$	83.3	95.2	29.8	28.9
¥	3.9	0.1	0.0	25.8
Diğer	5.8	0.3	3.5	1.2

Kaynak: *Chauffour, J. / L. Stemitsiotis* (1998), "The Impact of the Euro on Mediterranean Partner Countries", s. 17 (<http://www.ecu-activities.be/document/europaper>).

Bilindiği gibi, döviz rezervlerinin bileşimini; ticaretin yönü, dış borçların bileşimi ve ülkede geçerli döviz sistemi gibi pek çok etken belirlemektedir. Euro'nun çıkışı ve istikrarlı bir para haline gelmesi durumunda, Akdeniz ülkeleri ile hem mal ve hizmet ticaretinin ve hem de finans ilişkilerinin artacağı beklenmektedir. Bu beklenti gerçekleşirse, ülke döviz portföylerinde euro'nun yeri artacaktır.

Euro'nun Dolaylı Etkileri

Euro'nun çıkışı, bu bölgede sadece yukarıda değindiğimiz etkileri meydana getirmekle kalmayacaktır. Bu etkilerin yanında euro'nun dolaylı bazı etkiler

yapması düşünülebilir. Bunlardan bir tanesi, bu ülkelerin döviz kuru politikaları üzerinde olabilir. Bu ülkeler euro bölgesindeki para politikası uygulamalarından etkilenebilecekleri gibi, döviz kuru politikalarını da gözden geçirip, değiştirmeyi düşünebilirler.

Şu anda Akdeniz bölgesinde çeşitli döviz kuru sistemleri geçerlidir. Bunları aşağıdaki tabloda (Tablo 7) gösterildiği gibi, dört grup halinde toplamak mümkündür. Suriye, dolara bağlı sabit kur sistemine sahiptir. Kıbrıs, Ürdün, Malta ve Fas'da sabit döviz kuruna bağlı olmakla birlikte, bir tek yabancı paraya değil, çeşitli paralardan oluşan bir sepete bağlıdır. Ancak Fas'ın sisteminde doların rolü çok fazladır. Cezayir, Mısır, İsrail, Tunus ve Türkiye daha esnek bir döviz kuru sistemine sahiptirler. Bu sistemi "yönlendirilen dalgalı kur sistemi"ne örnek olarak gösterebiliriz. Lübnan ise, serbest dalgalanma sistemini uygulamaktadır.

Tablo 7: Akdeniz Ülkelerinde Geçerli Döviz Kuru Sistemleri (Eylül 1997 itibariyle)

Sabit Döviz Kuru		Esnek Döviz Kuru	
\$'a Bağlı	Sepete Bağlı	Yönlendirilen Dalgalı Kur	Serbest Dalgalı Kur
Suriye	Fas	Cezayir	Lübnan
	Kıbrıs	İsrail	
	Malta	Mısır	
	Ürdün	Tunus	
		Türkiye	

Kaynak: IMF, International Financial Statistics, 1998 [Chauffour, J. / L. Stemitsiotis (1998), "The Impact of the Euro on Mediterranean Partner Countries", s. 18 (<http://www.ecu-activities.be/document/europaper>)].

Avrupa Birliği uzmanları, Akdeniz bölgesinin bu on bir üyesinin, aralarındaki sıkı ekonomik ilişkiler nedeniyle, euro'yu kendi döviz politikaları için "çapa" olarak seçmelerinin uygun olacağını düşünmektedir. Mevcut ortaklık anlaşmalarının, Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasındaki gümrük birliğinin, pek çok Afrika ve Orta Doğu ülkesine tanınmış bulunan tercihli ticaret sistemlerinin ve bölge üyelerine yapılacak ekonomik yardımların euro'nun, bu bölge için bir "çapa" olmasını kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Para ve döviz kuru politikası ile ilgili olan bu dolaylı etki yanında ve bu etkinin başarılı olması halinde, Akdeniz ülkelerinin de euro bölgesindeki para ve maliye politikaları ile tek pazar gibi yapısal değişimlerden de etkilenip kendi ülke ve bölgelerinde benzer reformlara yönelmeleri de beklenebilir.

4. Euro ve Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri

Avrupa Birliği, sınırlarını Orta ve Doğu Avrupa'yı da içine alıp İsveç ve Norveç'i de kapsayacak biçimde genişletmek amacındadır. Bu yolda ilk adım 1984 yılında Lüksemburg Birleşik Deklarasyonu ile atılmıştır. Bu deklarasyon ile ilgili görüşmelere Topluluk üyesi devletlerle birlikte Avrupa Serbest Ticaret bölgesi (EFTA) (European Free Trade Area) üyeleri olan Avusturya, Finlandiya, İzlanda, Norveç, İsveç, İsviçre ve Liechtenstein katılmıştı. Görüşmeler hem Avrupa Topluluğu'nu ve hem de EFTA'yı içine alacak bir Avrupa Ekonomik Bölgesi (EEA) (European Economic Area) kurulması gerektiğini kabul eden bir antlaşma ile sonuçlanmıştır. 1992'de Oporto'da imzalanan antlaşma 1 Ocak 1994'de yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşmaya sadece İsviçre, yapılan referandumda olumsuz sonuç çıktığı için katılmamıştır. Bu antlaşmanın ne şekilde uygulanacağı beklenirken Avusturya, Finlandiya ve İsveç, Avrupa Birliği'ne katılmıştır. Böylece EFTA'nın büyük bir kısmı, Avrupa Birliği içine girmiş oluyordu.

Yediler Grubu diye bilinen yedi gelişmiş ülke 1989 Paris Zirvesi'nde Komisyon'dan Polonya ve Macaristan'a yapılacak ekonomik yardımın koordinasyonunu istemiştir. Diğer OECD ülkeleri de bu projeyi destekleyince ortaya Grup 24 çıkmıştır. (Topluluğun 12 üyesi, 6 EFTA ülkesi, ABD, Kanada Japonya, Yeni Zelanda ve TÜRKİYE). PHARE kısa adıyla bilinen bu yardım programı, daha sonra Çek Cumhuriyeti'ni, Slovakya, Bulgaristan, Romanya ile üç Baltık devletini (Estonya, Letonya ve Litvanya) ve Arnavutluk ile eski Yugoslavya'daki bazı devletleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Kopenhag'da 1993 yılında yapılan Avrupa Konseyi toplantısında Orta ve Kuzey Avrupa devletlerinin, istedikleri taktirde Avrupa Birliği üyesi olabileceklerine karar verilmiştir. Macaristan 1 Nisan 1994'de, Polonya ise 8 nisan 1994'de Avrupa Birliği'ne katılmak için başvuruda bulunmuştur.

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile entegrasyonun temel nedeni politiktir. Bu ülkeleri piyasa ekonomisi içine çekmekle, bölgeyi ekonomik ve politik yönden istikrarlı bir hale getirme düşüncesi ağır basmaktadır. Ancak doğuya doğru büyümenin bir takım güçlükleri vardır. Bu ülkeler fakir ülkeler olup, geniş ölçüde tarıma dayalı ve endüstriyel üretkenliği düşük ekonomilerdir. Bu ülkelerle entegrasyonun, çok esnek bir çerçeve içinde ele alınması, ve ekonomik gelişmelerine bağlı olarak kısmi bir entegrasyon politikası izlenmesi gerekir.

Ancak burada sorun bu yayılmanın nereye kadar genişleyeceğini kestirmektir. Bu yayılma sadece Orta ve Doğu Avrupa ile mi sınırlanacak yoksa Ukrayna ve Rusya'yı da kapsayacak şekilde genişletilecek midir?

Avrupa Birliği'nin bu gibi sorunlarına cevap oluşturmak amacıyla kurulan Hükümetlerarası Konferans (Inter Governmental Conference) (IGC) başarılı bir çalışma içine girememiştir ve bu sorunları aydınlatması da mümkün görülmemektedir.

Bu belirsizliğe rağmen Topluluk, çeşitli seviyelerde yürüttüğü temaslarda bu ülkeleri daha şimdiden Maastricht Antlaşması'nda öngörülen yakınlaşma koşullarına uymaları konusunda uyarmakta ve teknik düzeyde yardımlar yapmaktadır.

5. Euro ve Latin Amerika

Euro'nun Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri üzerinde de herhangi bir etkisi olup olmayacağı incelemeye değer bir konudur. IMF uzmanları euro'nun bu ülkelerin ticari ilişkileri üzerindeki etkisinin önemsiz olacağını ancak, bu ülkelerin finans piyasalarında ve borç yönetimi politikaları üzerinde biraz daha fazla etkili olabileceğini düşünmektedir.³

Avrupa Birliği'nin geride bıraktığımız son yirmi yıl içinde bu ülkelerle yaptığı ticarete önemli bir artış görülmüştür. Latin Amerika'nın Avrupa Birliği'ne yaptığı ihracat bu dönemde üç misli artarak, yılda 38 milyar dolara ulaşırken, ithalatı da dört misli artarak yılda 54 milyar dolara ulaşmıştır.

Euro'nun ortaya çıkışı, her şeyden önce Latin Amerika ülkeleri ile olan ticarete, sadece euro cinsinden fatura kullanılması imkanını arttıracaktır. Öte yandan euro'nun, üye ülkelerin büyüme hızını arttırması halinde diğer ülkeler için olduğu gibi Latin Amerika ülkeleri için de, büyümenin hem "ticaret arttırıcı" ve hem de "ticaret saptırıcı" etkisinin ortaya çıkması söz konusudur.

Latin Amerika ve Karayip ülkelerinde özel yatırımlar genellikle yurt içi tasarruflarla finanse edilmekteyse de yabancı sermayenin önemi gittikçe artmaktadır. Nitekim bu bölge, gelişmekte olan ülkelere yönelik yabancı sermayeden en büyük payı almaktadır. 1997 yılında toplam yabancı yatırımların (120 milyar dolar) yaklaşık % 40'ı (45 milyar dolar) bu bölgeye gitmiştir. Bu yatırımlar içinde euro ülkelerinin payı da artmaktadır.

Euro'nun doğrudan hissedilebilecek bu etkileri yanında, bankacılık sistemi ve döviz kuru politikası gibi konularda dolaylı etkiler de bulunması ve Latin Amerika ülkelerinin para ve sermaye piyasalarının gelişmesini hızlandıracağından da söz etmek mümkündür.

Bütün bu olumlu beklentilerin karşısındaki en büyük engel bu bölge ekonomilerinin büyük ölçüde dolarizasyona maruz kalmış olmalarıdır. Bir başka deyişle bu ülkelerde, ulusal paranın yanında doların da dolaşımında bulunması, doların hem araç ve hem de rezerv para olarak egemenliğini daha uzun bir süre sürdüreceğini düşündürmektedir.

6. Euro ve ABD

ABD’de euro ile ilgili yaklaşımları başlıca üç grupta toplamak mümkündür. Birinci grup böyle bir şeyin gerçekleşmeyeceğini düşünen gruptur. Onlara göre ulusal devletlerin en önemli egemenlik hakkı olan para basma ve para politikası uygulama hakkından vazgeçmesi söz konusu olamazdı. Böyle düşünenleri, 1 Ocak 1999’da euro’nun ortaya çıkışı da ikna etmemiştir. Politik nedenlerle ve zoraki olarak gerçekleştirilen euro, böyle düşünenlere göre, uzun ömürlü olmayacak ve kısa bir süre sonra başarısızlığa mahkum olacaktır.

İkinci bir grup ise, Avrupa’nın Roma Antlaşması’ndan (1957) bu yana ekonomik ve politik entegrasyon konusunda gerçekleştirdiği başarıları gözönünde tutarak, parasal birliğin kurulacağını ve euro’nun ortaya çıkacağını kabul etmekte ancak böyle bir girişimin yararlı olmayacağını öne sürmektedir. Çünkü onlara göre iki kutuplu bir dünya para sistemi istikrarsızlığa neden olacaktır. Ondokuzuncu yüzyılda İngiliz Sterlini ve daha sonra da onun yerini alan Amerikan doları dönemleri, uluslararası ilişkilerin istikrarlı dönemini oluşturmuştur. Tek bir paranın egemenliğine dayalı bu istikrar (hegemonic stability), euro’nun; doların yanında yer alması ile kaybolacaktır. Açıkça ifade etmeseler de, duydukları bu endişeler nedeniyle, bu grubun da euro’nun başarılı olmasını istemediği söylenebilir.

Üçüncü grupta yer alanlar ise, euro’nun Avrupa’nın yarım yüzyıla yakın bir süredir, sürdürdüğü entegrasyon çabalarının bir ürünü olduğunu ve benzersiz bir başarı olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu düşüncüyü en çarpıcı biçimde ortaya koyanlardan biri, Institute for International Economics’in direktörü C.Fred Bergsten olmuştur:

“Avrupa’nın yarım yüzyıldır süregelen ve euro ile sonuçlanan ekonomik entegrasyonu, devletlerin birbirine bağımlılığını kurumlaştırma yolunda, tarihin kaydettiği en dramatik başarıyı temsil etmektedir. Bu, aynı zamanda ulusların uluslar arası işbirliği için egemenliklerinden gönüllü şekilde vazgeçmesinin en heyecan verici örneği olmuştur. Titizlikle gerçekleştirilmiş bir ekonomik bütünleşme olarak hem barışı hem de refahı güvence altına almıştır.”⁴

Bu düşünceye paralel olarak Bergsten, ABD’nin Avrupa Birliği’ni kendisiyle eşit düzeyde bir ortak olarak kabul etmesini ve sıkı bir işbirliğine girişmesini

önermektedir. Euro'nun bir "gerçek" olduğunu ve dolarla rekabet edecek halde ortaya çıktığını savunan Bergsten, bu sonucu "Avrupa için iyi ise, ABD için de iyidir" gibi içeriği olmayan sloganlarla geçiştirmenin doğru olmadığını belirtmektedir. Dolar ile euro'nun birbirleriyle rekabet edip, uluslar arası ekonomiyi istikrarsızlığa sürüklemesini önlemek için euro-dolar işbirliğinin kurulmasını ve iki para arasında % 10-15 arasında bir değişim bandı belirlenmesini ve bu bandın dışına çıkılması söz konusu olduğunda iki tarafın birlikte müdahale ederek bu durumu önlemesini tavsiye etmektedir. Eğer böyle bir işbirliği yapılırsa 21. Yüzyılın "Atlantik'in İki Yakasının Yüzyılı" olacağını da iddia etmektedir.

Bu şekilde düşünenlerden biri de Henning'dir. Henning çeşitli kitaplarında ve makalelerinde euro ile dolar ve dolayısıyla euro bölgesi ile ABD arasındaki ilişkileri ayrıntılı biçimde ele alıp incelemiştir. ABD'nin euro karşısındaki tutumunu belirlemede etkili olan bu incelemelerin önemli noktalarını, Henning'in ABD Senatosu Bütçe Komisyonu'nda yaptığı bir konuşmaya dayanarak kısaca özetlemeye çalışalım:⁵

Henning, ilke itibariyle euro'nun Amerikan çıkarları yönünden yararlı olacağını düşünmektedir. Bunun iki sebebi vardır: Birincisi üye ülke paralarının ortadan kalkması ile Avrupa ile kurulacak her türlü ekonomik ilişkiye bir saydamlık gelecek, döviz işlem masrafları ile döviz kuru riski ortadan kalkacaktır. İkincisi euro bölgesi, istikrarlı bir biçimde gelişmesini sürdürebilirse Orta ve Kuzey Avrupa'da ekonomik ve siyasal istikrarı sağlayacak ve böylece ABD'nin üzerinden büyük bir politik ve ekonomik yük kalkmış olacaktır.

Parasal birliğin, üye ülkelerdeki işsizliği gidermek için, euro'nun değerini düşük tutup, birlik içi yetersiz talebi ihracat artışı ile karşılamaya yönelebileceğini belirten Henning, euro'nun dolara denk bir kuvvete sahip olabilmesi için, dolardan euro'ya geçişin (özel ve resmi portföylerden) yaklaşık bir trilyon doları bulması gerektiğini hesaplamaktadır. Ancak böyle bir geçişin olabilmesi için euro bölgesi sermaye piyasasının genişliğinin, derinliğinin ve likiditesinin büyük ölçüde artması gereklidir.

Öte yandan Avrupa Merkez Bankası'nın izleyeceği sıkı para politikasının, doların değeri ve Amerikan faiz oranları üzerindeki etkisinin, büyük ölçüde Federal Reserve'in izleyeceği politikalara bağlı olduğunu ve kolayca idare edilebileceğini öne sürmektedir. Ancak bu olumlu düşüncelerine rağmen Henning, bir uyarıda da bulunmaktadır:

"Euro, ABD'nin şimdiye kadar karşılaştığı ulusal paralara oranla, daha büyük ve daha güçlü bir ekonomi tarafından desteklenen bir paradır ve doların uluslararası rolü üzerinde önemli etkileri olacağı gibi Amerikan politikasına ve uluslararası işbirliğine ciddi sınırlamalar getirecektir... Doların gücü şimdiye

kadar, ABD ekonomisinin ve dünya ticaretindeki yerinin çok üstünde olmuş, diğer paraların rolü ise ülkelerinin dünya ticaretindeki yerine ve milli gelirlerine göre çok altında kalmıştı... euro doların bu durumunu sona erdirecektir...”⁶

Bu endişeleri dile getiren Henning de, Bernstein gibi, ABD, euroland ve Japonya arasında uluslar arası örgütlerin de katılımı ile, sıkı bir işbirliğine gidilmesini, dünya para ve sermaye piyasalarının istikrarı için gerekli görmektedir.

Amerika'nın euro karşısındaki tepkisini dile getirenlerden biri de MIT'nin ünlü profesörlerinden biri olan Lester C. Thurow'dur. Thurow duyduğu endişeleri euro sisteminin başladığı 1 Ocak 1999'u "Doların Kıyamet Günü" diye nitelendirmek suretiyle ortaya koymuştur. Thurow'a göre uluslararası rezervi elinde tutan kişi veya kuruluşlar kârlı yatırım olanaklarından çok güvenliğe önem vermektedir:

“[Yatırımcılar] kullanacakları zamana kadar fonlarını en güvenilir yerde tutmaya önem verir. ABD 200 milyar dolardan fazla ticaret açığı vermekte ve yabancılara olan borcu 1.5 trilyon doları aşmış bulunmaktadır. Avrupa ise, aksine, ticaret fazlasına sahip olup yaklaşık bir trilyon dolar uluslar arası alacağı vardır. Açıktır ki sahip olduğu istikrar ve ABD'ninki ile karşılaştırılabilen büyüklüğü ile, euro çok cazip bir seçenektir ve dolardan kaçışa neden olabilir.”⁷

Thurow'un endişesi sadece doların rezerv para olarak önemini yitirebileceği endişesinden kaynaklanmıyor. Bir başka önemli endişesi, daha önce değindiğimiz senyoraj geliri ile ilgilidir. ABD, doların rezerv para olmasından yararlanarak, dış ticaret açığını dolar basmak suretiyle karşılayabiliyordu. Thurow euro'nun ortaya çıkışı ile birlikte ABD'nin bu olanaktan da yoksun kalacağını şöyle açıklamaktadır:

“... ABD dolar cinsinden borçlanabildiği ve gereksinim duyduğu zaman dolar da basabildiği için, borçlarını ödeme diye bir sorunu yoktur. Finansal terimlerle söylersek Amerika gerçek bir borçlu değildir, çünkü dolar dışında başka bir para ile borçlanmamıştır. Bunun bir sonucu olarak ABD çok uzun bir süre, çok büyük bir ticaret açığını sürdürebilmiştir. Euro'nun ortaya çıkması ile birlikte bu sınırsız borçlanabilme olanağı sona ermektedir.”⁸

Thurow, euro'nun üçüncü önemli bir etkisi olarak da, Federal Reserve'in, şimdiye kadar yaptığı gibi, faiz oranlarıyla rahatça oynayabilme olanağını yitirmesini göstermektedir.

Bütün bu etkiler karşısında Thurow, Amerikan ekonomisini yönetmek için yeni ve daha ciddi para ve maliye politikalarına gereksinim duyulacağını vurgulamaktadır:

“...Euro, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan Amerikan Çağı’nın sona erdiğini ve yeni bir ekonomik çağın başladığını haber vermektedir. Bu yeni çağda, bütün dünyada, yeni para ve maliye politikalarına gereksinim vardır.”⁹

7. Euro ve İngiltere

İngiltere, Avrupa Birliği’nin Almanya ve Fransa ile birlikte önde gelen üyelerinden biridir. Buna rağmen Avrupa Para Birliği’ne katılmamıştır. Maastricht Antlaşması’nda öngörülen yakınlaşma kriterlerini gerçekleştirmiş olmasına ve Avrupa’nın en gelişmiş finans piyasasının Londra’da bulunmasına rağmen İngiltere euro bölgesi dışında kalmayı tercih etmiştir. Ekonomik ve siyasal yönden taşıdığı önem nedeniyle İngiltere’nin euro dışında kalması, geniş yankılar yapmıştır. Hem İngiltere’de hem de dünyada, İngiltere’nin bu kararı yoğun tartışmalara neden olmuştur.

İngiltere’nin Avrupa Para Birliği dışında kalmasının pek çok sebebi vardır. Bu sebeplerin incelenmesi sadece İngiltere’nin tutumunu anlamak açısından değil, aynı zamanda böyle bir birliğe katılmaya istekli diğer devletler açısından da önem taşır. Konu büyük ölçüde kişisel değer yargılarına ve bakış açısına dayalı olduğu için, biz doğrudan İngiliz kaynaklarına yönelmeyi ve “İngiliz bakış açısını” yansıtmayı uygun gördük. Yansıtacağımız görüş, İngiltere’nin euro bölgesi dışında kalmasını savunan görüştür. İngiltere, halen euro bölgesi dışında kaldığına göre, bu görüşü İngiltere halkının çoğunluğu tarafından benimsenen görüş olarak değerlendirmek gerekir.

Aşağıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere İngiltere’nin parasal birliğe katılmayışının temel nedeni, böyle bir birlik üyeliğinin “ulusal egemenlik” ilkesi ile bağdaşmayacağına inanmasıdır. Maastricht Antlaşması’nın ve ona ekli bazı Protokol ve Deklarasyonların içerdiği hükümlere uymayı kabul etmek, İngiliz görüşüne göre, ulusal egemenlikten vazgeçmeyi zorunlu kılmaktadır. Bir başka deyişle, parasal birliğe girmek, İngiltere’nin idaresini İngiliz halkı dışındaki bazı kişi ve kurumlara terketmek demektir. Bu endişeleri daha iyi değerlendirebilmek için önce, İngiliz halkının ulusal egemenlik ilkesine ters gördüğü Antlaşma, Protokol ve Deklarasyon maddelerini incelemek gerekecektir.. Daha sonra da İngiliz Hazinesi tarafından hazırlanan ve İngiltere’nin parasal birliğe katılma koşullarının mevcut olup olmadığını, objektif bir biçimde test etmek amacını güden ve kısaca “Beş Ekonomik Test” diye adlandırılan bir raporu özetleyeceğiz. Bu konuların tartışılması İngiltere’de “ulusal egemenlik” kavramının güncellik kazanmasına ve çeşitli görüşlerin ortaya atılmasına neden olmuştur. Küreselleşme nedeniyle de ayrı bir önem kazanmış olan ulusal egemenlik kavramının İngiliz bakış açısından değerlendirilmesi de bu bölümün sonunda yer alacaktır.

Antlaşma ve Protokol Hükümleri ve Egemenlik

İngiltere’de Maastricht Antlaşması pek çok yönlerden eleştirilmiş ve tümiyle red edilmesi istenmiştir. Biz bu eleştiriler içerisinde sadece parasal birlik ile ilgili olanlarını seçeceğiz.

Antlaşma’yı eleştirenler önce, Konsey’in nitelikli çoğunlukla “üye devletlerin ekonomi politikalarının temel hedeflerini belirler.” Koşulunu getiren 103 (2). maddesini ve “ekonomi politikalarının yakın biçimde koordinasyonunu ve devletlerin devamlı biçimde yaklaşımını sağlamak için, her üye devletin ekonomik gelişmesini izleyecektir...” diyen 103 (3). Maddesini eleştirmektedir. Onlara göre bu hükümler “kendine saygısı olan bir ülkeyi aşağılayan hükümler”dir.¹⁰

Ayrıca 1 Ocak 1994’ten itibaren başlaması öngörülen tek para hazırlık çalışmaları ile ilgili düzenlemeler de, yukarıdaki hükümlere benzer koşullar içermektedir. 109 (j) maddesinde yer alan ve Avrupa Para Enstitüsü’ne üye devletlerin sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini kontrol yetkisi veren, ayrıca üye devletlerin, merkez bankası yasası başta olmak üzere para birliği ile ilgili yasalarının Maastricht Antlaşması ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi yasasına uygun olup olmadığının incelenmesini öngören hükümler de egemenlik ile bağdaşmaz görülmüştür.

Tek para sistemine girildiği zaman (1 Ocak 1999), bu sisteme girmeyen İngiltere’nin de Avrupa Merkez Bankası’nın giderlerine katkı payı ödemesi öngörülmüştür. İngiltere’nin yıllık ödemesi gereken paranın, 700 milyon sterlin olacağı hesaplanmıştır. (Bu hesabın hatalı olduğu ve II. Bölüm’de açıklandığı gibi bu katkı payının 37 milyon ecu dolayında olduğu bilinmektedir.) Antlaşmayı eleştirenler, böyle bir ödemenin yapılmasına da karşıdılar.

Yoğun eleştirilerin bir hedefi de Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (ESCB’ne verilen yetkililerdir. Daha önce de belirtmiş olduğumuz bu noktayı kısaca tekrar hatırlayalım. İlgili Protokol’un 3. Maddesine göre Sistem’in temel görevleri şunlardır:

- “Topluluğun para politikasını belirlemek ve uygulamak
- Döviz işlemlerini yönetmek
- Üye Devletlerin resmi döviz rezervlerini tutmak ve yönetmek
- Ödeme sistemlerinin düzgün biçimde işlemlerini teşvik etmek.”

Geleneksel devlet yönetiminde, ulusal devletin yetki ve sorumluluk alanı içinde yer alan bu görevlerin, ulusun dışında ve üstünde bir otoriteye terki, ulusal egemenlikle bağdaşmaz bulunmuştur. Ayrıca, Avrupa Merkez Bankası

(ECB)'nin hiçbir hükümetten ve resmi kuruluştan talimat almayacağını söyleyen Protokol'un 7. maddesi Antlaşma'da öngörülen koşullara uygun davranmayan üye devletlere çeşitli yaptırımlar uygulanmasını öngören Antlaşma'nın 104(c) maddesi de egemenliğe aykırıdır. Bu aykırılığı iki İngiliz yazar şöyle belirlemekte ve kınamaktadır:

“Bizimki gibi büyük ve asil bir ulusun, tıpkı haylaz bir öğrencinin terbiye edilmesine benzer bir işleme tabi tutulması, her kanun koyucunun yüzünü utançla kızartmalıdır. Hele bu cezanın halk tarafından seçilmemiş bir bankacı grubun emirleriyle verilmesi, aptallığı delilik boyutuna ulaştırmaktadır.”¹¹

Maastricht Antlaşması ile ve onunla ilgili Protokol ve Deklarasyon'lara yöneltilen eleştiriler, yukarıda naklettiklerimizle sınırlı değildir. Roma Antlaşması'nın, Maastricht Antlaşması ile değiştirilen 100, 100(b) ve 72. Maddeleri Üye Devletleri, merkezi bir planlama içine ittiği, Maastricht Antlaşması'nın 130(a), 130(b) ve 130(d) maddelerinde düzenlenen “Ekonomik ve Sosyal Bağlılık” sisteminin, etkinliği olmayan ve kaynakları israf eden bir düzenleme olduğu öne sürülmüştür: Bu konudaki eleştirileri ve eleştirinin niteliğini şu cümle ortaya koymaktadır: “İspanya'da ve Portekiz'de yapılacak karayolu ve demiryolu, kısmen İngiliz vergi ödeyenleri tarafından finanse edilecektir.”¹²

Bu endişelere sahip olanlar aksi düşüncede olanların da varlığına rağmen, Maastricht Antlaşması'nın tümüyle red edilmesini istemiştir. Böyle düşünenler ulusal egemenliği sınırlayan bu Antlaşma'nın bir federal devlet” kurmaya yönelik olduğundan kuşku duymaktadır. Bu konuda görüşlerini özetlediğimiz Prof Stephen ve Bayan Bush bu isteği şöyle dile getirmişlerdir:

“Üçyüzlü sayfadan oluşan Maastricht Antlaşması'nın içinde İngiliz Hükümeti'nin gerçekten istediği tek bir hüküm yoktur. Maastricht'ten önce ve görüşmeler sırasında hükümetin bütün gayreti, doğacak zararı mümkün olduğunca azaltmak olmuştur. Yasa koyucularımız için uygun ve şerefli davranış Maastricht Antlaşması'nı tümüyle reddetmektir. Böyle bir davranış İngiltere'nin ulusal çıkarlarına uygundur. İngiltere bu davranışı ile Antlaşma'nın on iki Üye Devlet tarafından yeniden müzakeresi için bir fırsat yaratacaktır. Böyle bir yeniden müzakere Avrupa Birleşik Devletleri'ne yönelen bu gidişi sadece durdurmakla kalmayacak tersine döndürecek... Komisyonun tehlikeli isteği, İngiltere'yi ve diğer devletleri bir Avrupa Birleşik Devletleri'ne doğru giden ve geriye dönüşü mümkün olmayan bir gidişe kilitlemektir. Bu konuda kendi akıllarına güvenmeyenler için Alman Merkez Bankası Başkan Yardımcısı'nın şu sözleri yeterli olacaktır: 'Parasını başka paralarla birleştiren bir ülke politik yönden kesinlikle bağımsız kalmaz.' ”¹³

İngiltere’de euro sisteme karşı çıkan organize gruplardan biri de, işsizlik ile ilgili açıklamalarımızdan da kolayca tahmin edileceği gibi, İşçi Partisi (Labour Party) olmuştur. Bu partiye mensup 50 milletvekili ortaklaşa yayınladıkları bir bildiri ile “Maastricht Antlaşması’nın Avrupa halklarını bir araya getirmeyeceğini aksine:

- Avrupa Birliği’nin kabul edilemez işsizliği daha da arttıracığını
- Bir ceza sistemi ile birlikte kabul ettirilen Maastricht’in yaklaşma kriterleri, hükümetleri sosyal refah önlemlerini ortadan kaldırmaya zorlayacağını
- Temel ekonomik karar alanlarını seçilmiş parlamentolardan alıp seçilmemiş bankalara ve Avrupa Merkez Bankası’na devredeceğini ve
- Avrupa Birliği’nin göçmenlere ve sığınma isteyenlere uyguladığı ayrımcılığı daha da derinleştireceğini;

iddia etmişlerdir. Bu nedenlerle Maastricht Antlaşması’nın ve öngördüğü uygulama takviminin red edilmesini ve “onun yerine hem ulusal ve hem de Avrupa ekonomik politikasının merkezine ekonomik büyümeyi, tam istihdamı, uygar bir refah sistemini, yatırım ve produktivite ile belirlenen reel yaklaşımı ve gelişmekte olan dünya halkları ile dayanışmayı yerleştiren alternatif politikalar getirilmesini”¹⁴ istemişlerdir.

“Beş Ekonomik Testin Değerlemesi”

İngiltere Hazine’si (H.M.Treasury) İngiltere’nin para birliğine neden katılmadığını ve hangi koşullarda katılmasının mümkün olacağını analitik bir biçimde ortaya koymak amacıyla bir rapor hazırlamıştır (Ekim 1997). "İngiltere’nin Tek Paraya Üyeliği: Beş Ekonomik Testin Değerlendirilmesi" adını taşıyan bu raporda¹⁵ beş temel soru sorulmuş ve İngiliz ekonomisinin işleyişi ve kurumsal yapısı incelenerek bu beş soruya cevap aranmıştır. Bir parasal birliğe katılmayı düşünen diğer ülkeler açısından da örnek oluşturan bu raporu kısaca özetlemeye çalışacağız.

Raporda test edilen beş soru şunlardır:

1. Ekonomilerin işleyişi ve yapısı, hem İngiltere’nin ve hem de diğer üyelerin, euro faiz oranları ile rahatça ve devamlı olarak yaşamaları yönünden uygun mudur?
2. Eğer sorunlar ortaya çıkarsa, bunlarla baş edecek ölçüde esneklik var mıdır?
3. Avrupa Para Birliği’ne katılmak, İngiltere’de yatırım yapmak isteyen firmalar için daha iyi koşullar yaratacak mıdır?
4. Avrupa Para Birliği’ne katılmak, İngiltere’nin finansal hizmetler

- sektöründeki rekabetçi konumunu nasıl etkileyecektir?
 5. Avrupa Para Birliği'ne katılmak, daha yüksek bir büyüme hızı, istikrar ve iş hacminde kalıcı bir artış sağlayacak mıdır?

Aşağıda bu beş soruya Hazine'nin İngiltere ekonomisinin verilerine dayanarak verdiği cevapları özetleyeceğiz. Ancak, şu noktanın, şimdiden, altını çizmekte yarar vardır: Rapor'un parasal birlik için aradığı iki temel şart vardır: Birincisi İngiltere ekonomisinin yapısının ve işleyişinin, parasal birliğe katılacak diğer ekonomilerin yapısına ve işleyişine aynen ve kalıcı biçimde benzemesidir. İkinci şart ise, Birlik'in yapısının ve işleyişinin; beklenmedik olaylar karşısında, bu değişmelere kolayca uyumu sağlayacak bir esnekliğe sahip olmasıdır. Hatırlanacağı üzere bu iki koşul, daha önce incelediğimiz Optimal Para Bölgesi'nin iki temel ön koşuludur. Aşağıdaki açıklamaların da ortaya koyacağı gibi Rapor; bu iki şartın gerçekleşmediği ve bu nedenle de, İngiltere'nin, şimdilik, Avrupa Para Birliği'ne katılmasının doğru olmadığı sonucuna varmıştır.

Ekonomilerin Yapısı, İşleyişi ve Faiz oranları

Beş testten biri olan ve ekonomilerin yapısı, işleyişi ve faiz oranları arasındaki farkların ele alındığı bu soru, adı geçen Rapor'da "Devresel Yakınlaşma" (cyclical convergence) başlığı altında incelenmiştir. Bu inceleme İngiltere'nin büyüme hızı ile, parasal birliğin diğer üyelerinin, özellikle Fransa ve Almanya'nın büyüme hızlarının hem farklı olduğunu ve hem de bu hızın değişme dönemlerinin birbirine denk düşmediğini göstermiştir. İngiltere'de "durgunluk" dönemi ile onu takip eden "iyileşme" dönemi, diğer Avrupa ülkelerinden daha erken başlamaktadır.

Ayrıca faiz oranları da birbirinden önemli ölçüde farklıdır. İngiltere'de temel faiz oranı % 7 iken, Avrupa'da, özellikle Fransa ve Almanya'da, % 3 dolayındadır. Faiz oranındaki bu farklılık, ülkelerin hem mevcut ve hem de gelecekte olacağı tahmin edilen enflasyon oranları arasındaki farkı yansıtır. İngiltere için, bu nisbeten yüksek faiz oranı, benimsenen enflasyon hedefine uygun bir faiz oranıdır.

İngiltere ekonomisi ile, parasal birliğin diğer üyelerinin ekonomileri arasında yapısal farklar da vardır. İngiltere'in dış ticaret yapısı, 1980'lerden itibaren önemli bir petrol ihracatçısı ülke haline gelmesi, şirketlerin finansman yöntemleri ve konut alanında yaygınlaşmış bulunan ipoteğe dayalı kredi sistemi, İngiltere ekonomisinin yapısını önemli ölçüde farklılaştırmıştır.

Öte yandan, izlenecek para ve maliye politikaları ile devresel (konjonktürel) yakınlaşma sağlanmış olsa bile, belli bir süre sonra teknoloji, produktivite ve

talep değişmeleri gibi nedenlerle bu yakınlaşma yerini yeniden bir farklılaşmaya bırakabilir.

Bu nedenlerle Rapor, hem "devresel (konjonktürel) yakınlaşma" ve hem de "yapısal yakınlaşma" kriterleri yönünden İngiltere'nin parasal birliğe katılmasının mümkün olamayacağı sonucuna varmıştır.

Esneklik

Devresel yakınlaşmanın devamlı hale gelmesi (ki bu durumda yapısal yakınlaşma da sağlanmış demektir) ancak söz konusu ekonominin ortaya çıkan beklenmedik durumlara kolayca uyum sağlayabilmesi ile mümkündür. Parasal birlik para politikası ile döviz kuru politikasını ulusal otoritelerin elinden almaktadır. Bu durum, ekonominin yeni koşullara uyumunu, imkansız kılmaya da, önemli ölçüde engelleyecektir.

Esneklik ayrıca, hem firmalar ve hem de emek piyasası yönünden önemlidir. Firmalar, fiyatlama ve ürünlerine yönelik talep değişmelerine karşı duyarlı olmalı ve gereken önlemleri gerekli zamanlarda alabilmelidir. Bu nedenle yenilikçi, yaratıcı ve esnek stratejiler izlemeleri gerekir. Emek piyasasında ise ücretler gerçekçi olmalı ve verimlilik artışı yakından izlemelidir.

İngiltere ekonomisinde bu konuda bazı zayıflıklar vardır. Örneğin emeğin beceri ve bilgi düzeyinin düşük olması çalışmayan ev halkının fazlalığı ve uzun dönemli yüksek işsizlik oranı bu zayıf yönlerin en önemlileridir. Ayrıca, dil ve kültür farklılığı nedeniyle parasal birlik içinde emek mobilitesi de düşük olacaktır. Tek para nedeniyle ücret farklılıkları daha kolay algılanacak ve ücretler piyasada mevcut en yüksek ücrete doğru yönelecektir.

Bütün bu nedenlerle, "emek piyasası yönünden Birleşik Krallık, Avrupa Parasal Birliği'nin gereklerini yerine getirebilecek esnekliğe sahip değildir."

Yatırım

Rapor, tek paranın yatırım, istihdam ve büyüme hızını artırma yönünde büyük potansiyele sahip olduğunu kabul etmekle birlikte bu yararların gerçekleşmesinin, üyeler arasındaki yapısal yakınlaşmanın tam olmasına bağlı olduğunu vurgulamaktadır: "Tek paraya, sağlam ve sürdürülebilir bir yapısal yakınlaşma sağlamadan girmek, yatırımları olumsuz etkileyecektir."

Finansal Hizmetler Sektörü

Rapora göre, parasal birlik "en derinden ve en çabuk" biçimde finansal hizmetler sektörünü etkileyecektir. Finansal hizmetler sektörü, Londra'nın

dünyanın önde gelen üç büyük finans merkezinden biri olması (diğerleri New York ve Tokyo) nedeniyle, İngiltere'nin önemli sektörlerinden biridir. 1996 yılında 23 milyar sterlin tutarında hizmet ihracatı gerçekleştirmiş olup milli gelirin yaklaşık % 8'ini sağlamaktadır. Euro'nun ortaya çıkışı ile birlikte, birliğin bütün üyelerinde olduğu gibi Londra'daki finans sektöründe de önemli etkiler hissedilecektir.

Rapor, Londra piyasasında, euro'ya katılmak amacıyla pek çok önlem alındığını ancak bunların yeterli olmadığını belirtmektedir. Ayrıca Londra piyasasının, euro'ya girilse de girilirse de önemini koruyacağını ve Amerika ve Japonya'nın euro işlemlerine aracılık edeceğini öne sürmektedir.

Bu sebeplerle, parasal birliğe katılmanın, şimdilik erken olacağı sonucuna varılmaktadır.

Büyüme Hızı ve İstihdam

Büyüme hızı ve istihdam konusunda Rapor, yukarıda yatırım ile ilgili test için söylediklerini tekrarlamaktadır. Parasal birliğin, teorik olarak büyüme hızını yükselteceği ve istihdamı arttıracacağı düşünülebilirse de, bunun gerçekleşmesi İngiltere ekonomisinin yapısal yönden yeteri kadar "yakınlaşması"na ve yeteri kadar "esnek" bir yapı kazanmasına bağlıdır. Aksi takdirde meydana gelecek bir dalgalanma, bunlara [büyüme ve istihdam artışı] önemli ölçüde zarar verir.

Sonuçlarını kısaca özetlediğimiz bu rapor, bazı İngiliz iktisatçıları tarafından eleştirilmiştir. Böyle düşünenlere göre Rapor, vardığı olumsuz sonuca rağmen, euro'ya katılmanın sağlayacağı yararları abartmalı biçimde göstermiş ve bu nedenle "tarafsız" bir değerlendirme olma niteliğini kaybetmiştir. Öte yandan, böylesine önemli bir konunun, sadece beş tane soruya verilecek cevaplarla aydınlığa kavuşmayacağı, diğer ekonomik yönlerin de incelenmesi gerektiği belirtilmiştir. Son olarak Rapor'un net olmadığı, kamu oyuna bu konuda açık bir mesaj vermekten kaçındığı iddia edilmiştir.¹⁶

Euro ve Japonya

Euro'dan önemli ölçüde etkilenmesi beklenen büyük ekonomilerden biri de Japonya'dır. Çünkü daha önce belirtilmiş olduğu gibi Japon Yen'i dolardan sonra ikinci derecede önemli bir rezerv para niteliğine sahiptir. Dolayısıyla dolara yönelen rekabet eninde sonunda yen'e de yönelecektir. Bir Japon bankacısının belirttiği gibi: "Japonya için en önemli nokta euro'nun istikrarı ve güvenilirliğidir. Çünkü euro istikrarsız bir para olursa, hem doların ve hem de yenin döviz kurları devamlı bir dalgalanma gösterecektir. Ancak euro'nun

istikrarlı olması halinde, euro bölgesi ile Japonya arasındaki mal ve sermaye akışı artabilir.”¹⁷

Japon Sanayi Bankası'nın direktörü olan Kurosawa uluslararası bir sempozyumda yaptığı bu konuşmasında euro'nun istikrarı konusunda Japonya'nın endişeleri olduğunu, bu endişenin de iki nedenden kaynaklandığını açıklamıştır. Bu nedenlerden biri, parasal birliğin, üyeler arasında gerekli uyum hazırlıkları yapılmadan kurulmuş olmasıdır:

“Ekonomik açıdan, parasal birlik kurulmadan önce üye ülkelerin ekonomi politikalarının, vergileme sistemlerinin ve diğer politikalarının entegre edilmesi gerekir. Halbuki bu para birliği Almanya ve Fransa'nın politik istekleri doğrultusunda önceden kurulmuştur. Plan önce Avrupa paralarını entegre etmek ve daha sonra da değişik politikalarından ve sistemlerden doğacak sorunları çözmek şeklinde belirlenmiştir. Bu geleneksel düşünceye terstir ve bazı güçlüklerle neden olabilecektir.”¹⁸

Japonya'nın duyduğu endişenin ikinci nedeni euro bölgesinde mevcut yüksek oranlı ve devamlı işsizliktir. “Avrupa Birliği üyelerinin her birinin karşısındaki en büyük sorun, çözümlenemez gibi görünen işsizlik sorununa bir çare bulmaktır.”¹⁹

Bu endişelerin, Japon hükümetini ve iş adamlarını ihtiyatlı davranmaya zorlayacağı ve döviz rezervlerinin bileşiminde doları azaltıp yerine euro'yu ikame etmek gibi bir değişikliğe, en azından bir süre gitmeyeceğini düşündürmektedir.

Bilindiği gibi, Japonya'da (son finansman krizinden önce) faiz oranları çok düşüktür. Resmi iskonto oranı yüzde 0.5, uzun vadeli bonoların faizi ise yüzde 2-2,5 tur.²⁰ Eğer euro istikrarlı bir para niteliği kazanırsa Japon tasarruf sahiplerinin euro sermaye piyasasına girmeleri beklenebilir.

Euro bölgesinin ekonomik gücünü dikkate alan Japonlar, tıpkı bir çok Amerikalı uzmanın düşündüğü gibi, euro bölgesi ile sıkı bir işbirliğine gidilmesini, dolar, yen ve euro'dan oluşan bir “üçlü para sistemi” oluşturulmak suretiyle uluslararası para sisteminin istikrarını korumayı düşünmektedir. Kurosawa'nın bu konu ile ilgili sözlerini aynen aktarıyoruz:

“Uzun dönemde, Avrupa Birliği, Kuzey Amerika ve Asya iki ciddi sorunla karşılaşacaktır. Bunlardan biri, ekonomik ve finansal politikaların daha sıkı bir şekilde koordinasyonu diğeri de karşılıklı işbirliği ile dünya ekonomisini yeniden canlandırmak için liderlik görevini üstlenmeye istekli olmaktır. Bunun için yapılması gereken şeyin, içinde ABD dolarının, euro'nun ve yenin bulunacağı

bir "üçlü para sistemi" kurmak olduğuna inanıyorum. Dünya para sistemini istikrara kavuşturmak ancak böyle mümkün olacaktır".²¹

* * *

Summary

This paper attempts to provide temporary "predictions" about the effects of euro on different regions of the world. European developed countries and ex-communist countries of Eastern Europe are expected to join the euro system eventually. Their important trade partners are the members of the EU and financial integration between them is highly developed. Non-European developed countries such as the US, Canada, Japan, and Australia will not be affected in the short run. But in the long run the rivalry between the US dollar, Japanese Yen and euro may create instability in international monetary system. It is impossible, in advance, to make a prediction about the outcomes of this currency competition.

Developing countries' stance against euro is to be determined by three strategic factors. The relative weight of euro in their foreign trade, in their foreign exchange reserves and in their total debt. In the short run, Mediterranean Countries, especially ex-colonies may be affected by euro. The amount of euro which is used to finance their foreign trade may increase and the relative weight of euro in their foreign trade, total foreign exchange reserve and total foreign exchange reserve and total debt may rise.

Of course, all of these predictions depend on the assumption that euro will keep its dependability and will become an international vehicle and reserve currency.¹

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere Japonya da, tıpkı iyimser Amerikan görüşü gibi, euro'nun yeni ve güçlü bir para olacağını kabul etmekte ve uluslar arası ekonomik istikrar için dolar-euro ve yen arasında sıkı bir işbirliğine gereksinme olduğunu belirtmektedir.

Dipnotlar

¹ Maastricht Antlaşması, tek para sistemine geçilebilmesi için, üye ülkelerin para ve maliye politikalarının, dolayısıyla temel makro göstergelerin birbirine yakınlaştırılması gereğini önemle belirtmiştir. "Yaklaşma Kriterleri" (Convergence Criteria) adı verilen ve üye ülkelerin gerçekleştirilmesi zorunlu koşullar şunlardır (Treaty on European Union [Maastricht Treaty], 1992):

1. Üye ülkenin enflasyon oranı, Avrupa Para Sistemi (EMS) içinde yer alan en düşük enflasyon oranına sahip üç ülke ortalamasından %1,5'dan daha fazla olmayacaktır.
2. Üye ülkenin uzun dönem faiz oranı, en düşük faiz oranına sahip üç ülke ortalamasından % 2'den fazla olmayacaktır.
3. Üye ülke döviz kurunu en az iki yıl Avrupa para Sistemi'ne ait Döviz Kuru Mekanizması (ERM)'nin düşük dalgalanma marjı içinde tutacak, yeni bir ayarlama yapmayacaktır.
4. Üye ülkenin bütçe açığı GSMH'sının % 3'ünü geçmeyecektir.
5. Üye ülkenin kamusal borcu (Government debt) GSMH'sının % 60'ını geçmeyecektir.

Beşinci kriterde "kamusal" olarak çevirdiğimiz "government" kavramı Maastricht Antlaşması'na ekli "Aşırı Açık İşlemi Hakkında" (On the excessive Deficit Procedure) başlığını taşıyan Protokol'un 2. Maddesine göre "merkezi hükümet, yerel yönetim ve sosyal güvenlik fonları" nı kapsamaktadır. Bu vesile ile Mundell'in dış kamu borçlarının siyasi rekabet nedeniyle arttığını, borçların ödenmesinin de gelecek iktidarlara bırakıldığını ve bu nedenle borç miktarının anayasal bir sınırla sınırlandırılmasının gerekli olduğunu belirttiğine değinmek yararlı olacaktır. [Savaş, V. (1998), "Uluslararası Ekonomik Anayasal Düzen", Avrupa Araştırmaları Dergisi, cilt: 6, Sayı: 1, p. 159]

² Krugman, P. (1999), The Return of depression Economics, London: Allen Lane The Perguin Press.

³ Verner, D. (1999), "The Euro and Latin America", IMF, Finance and Development, Vol. 36, No. 2, (<http://www.imf.org>)

⁴ Bergsten, F. C. (1999), "America and Europe: Clash of the Titans", Institute for International Economics (Reprinted from Foreign Affairs, July-August, (<http://www.iie.com/>).

⁵ Henning, R. / D. B. Sphn (1997), "European Integration and the Theory of Fiscal Federalism", in M. I. Blejer / T. Ter-Minassian, (London, New York : Routledge)

⁶ aynı eser

⁷ Thurow, L. C. (1999), "The Dollar's Day of Reckoning", The Nation, January.

⁸ aynı eser

⁹ aynı eser

¹⁰ Stephen, / G. Bush (1997), "The Meaning of the Maastricht Treaty", (<http://www.keele.ac.uk/>).

¹¹ aynı eser

¹² aynı eser

¹³ aynı eser

¹⁴ (<http://www.hm-treasury.gov.uk>)

¹⁵ aynı eser

¹⁶ Baimbridge, M. ve diğerleri (1998), "Is Europe ready for EMU", Bruges Group Papers (<http://www.eurocritic.demon.Co.uk/>)

¹⁷ Kurosawa, Y. (1997), "The Euro is coming - How will it Affect The rest of the World?" International Symposium, (<http://www.amue.If.net/>).

¹⁸ aynı eser

¹⁹ aynı eser

²⁰ aynı eser

²¹ aynı eser